

Nieuwsbrief

Nummer 9 – april 2005

Inhoud

Proef 100% biologisch voer	1
Studieclubs Ekoplum	2
<i>Hele Snavels</i>	2
Bedrijfsbezoeken in Duitsland	2
Kengetallen	2
Bioland Seminar in Duitsland	3
<i>Toekomst biologische pluimveehouderij</i>	3
<i>Vervuiling van de uitloop met mest</i>	3
<i>100% biologisch voer</i>	3
<i>Dioxine</i>	3
<i>Salmonella</i>	3
<i>Oproep kippentunnel</i>	3
Droevendaalse Veldhoenders	3
Hoe milieuvriendelijk is een kippenuitloop? ..	4
Elektronisch huisarrest voor kippen?	5
Agenda	5

Beste Nieuwsbrieflezers,

Zonder telers en veehouders had niemand in deze zaal werk aldus de nieuwe voorzitter van de LTO vakgroep Anton van Vilsteren tijdens het EKO congres. Alle mooie doelstellingen voor groei van de biologische landbouw worden zonder gezonde primaire sector niet gehaald. Vooral in de vollegrond groenteteelt staan de prijzen onder druk en nemen de kosten voor grond en arbeid verder toe. Krachtenbundeling is noodzakelijk om tegenwicht te bieden.

Door de BPV Nieuwsbrief samen met de EKO pluim Nieuwsbrief te versturen bundelen wij de informatie richting pluimveehouders en andere belanghebbenden. De BPV Nieuwsbrief gaat naar de leden van de vereniging en geeft u nieuws en ontwikkelingen vanuit de sector. EKOpluim richt zich vooral op kennis doorstroom vanuit het onderzoek en kennisuitwisseling tussen de EKOpluim deelnemers. Doel van deze bundeling is een goede afstemming van activiteiten en uiteindelijk gezonde biologische pluimveehouderij.

Aan deze Nieuwsbrief werkten mee: Monique Bestman, René Kwakkel, Ron Methorst, Renske Loefs en Leen Janmaat.

Proef 100% biologisch voer

Bij de nieuwe proef in Lelystad staat de vraag naar effecten van 100% biologisch voer centraal. Met name het effect van lager gehalte aan methionine in het voer wordt hierbij onder de loep genomen. In de proef wordt een dergelijk voer onderzocht en vergeleken met een voer met normaal gangbare gehalten aan methionine.

Om de hogere voerkosten bij dat voer enigszins te beperken wordt in deze proef een faseprogramma toegepast. Hiermee wordt de productieperiode van de dieren in drie fases verdeeld. Niet in elke fase hebben de hennen evenveel methionine nodig en met het afbouwen van het gehalte wordt het voer in de volgende fases goedkoper. Tot nu toe is een dergelijk faseprogramma nog niet onderzocht. Aldus ontstaan de volgende twee voerprogramma's:

1. 100% biologisch voer met een laag methioninegehalte, zonder synthetische aminozuren.
2. Fase-programma met eerst een hoog methioninegehalte, dat snel wordt afgebouwd in iedere volgende fase. Tijdens fase 1 zal het ei-gewicht sneller stijgen dan bij voer 1. Door het methioninegehalte te laten zakken bij iedere volgende fase zal de groei van het ei-gewicht worden afgeremd. Naast het methioninegehalte daalt ook het linolzuurgehalte. Het energiegehalte blijft gelijk, het calcium gehalte stijgt en het fosforgehalte daalt bij iedere volgende fase. Het overgaan op een volgende fase is afhankelijk van de productie, het diergewicht, de voeropname en het al dan niet optreden van pikkerij. Verder spelen de te verwachten voeropname door warm weer, wisselen van uitloop (hennen kunnen dan vers gras opnemen) en de ziekte- en parasietendruk een rol.

Een nadeel van een 100% biologisch voer is, afhankelijk van de gebruikte grondstoffen, een slechte structuur van het meelvoer (teveel fijne delen). Door een slechte structuur kan ontmenging optreden, is er een risico op een te lage voeropname, selectief eten en pikkerij. De slechte structuur kan worden opgevangen door het voer te pelleteren en te kruimelen. Alleen pelleteren heeft als nadeel dat de dieren het voer sneller op hebben. Hierdoor houden de hennen meer tijd over om naar elkaar te pikken. Door de pellets op de juiste manier te verkruimelen zal de eettijd ongeveer gelijk zijn aan die van een meelvoer met een goede structuur. Kruimelen kost circa € 0,40 per 100 kg. Een andere mogelijkheid is melasse toevoegen. Dit kost circa € 1,- per 100 kg. In principe kan ook extra vet worden toegevoegd, maar meestal heeft een biologisch voer al een hoog vetgehalte.

Studieclubs Ekopluijm

Er zijn vier regiogroepen pluimveehouders die onderling informatie en kennis uitwisselen: Studieclub Noord, Midden Nederland, Brabant en Zeeland. Daarnaast is er een groep die speciaal met technische kengetallen bezig is. Een overzicht van de stand van zaken die voor meerdere pluimveehouders van belang zijn.

Hele Snavels

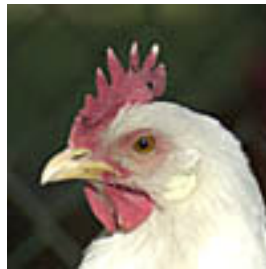
De studieclub Midden Nederland is actief aan de slag met het thema 'Hele Snavels'. Een nieuwe opzet: doelgericht met een onderwerp aan de slag om daarmee als groep duidelijk een stap verder te komen. Pluimveehouders hebben zich speciaal voor dit onderwerp ingetekend.

Het programma bestaat uit drie delen:

1. vier bijeenkomsten waarin de bestaande kennis en ervaring wordt uitgewisseld;
2. groepen van 4 pluimveehouders bezoeken elkaars bedrijven om de stal te bekijken en het management te bespreken. Ter plekke samen kijken welke adviezen daar te geven zijn en wat er te leren valt.
3. Als laatste een bijeenkomst waar de ervaringen worden uitgewisseld. Op basis van dit geheel wordt een verslag gemaakt waarin de praktische kanten van het houden van hennen met hele snavels wordt belicht.

Het is een uitdaging om biologische pluimveehouderij zonder snavelbehandeling in de praktijk om te zetten. De praktijk laat tegelijk zien dat het wel mogelijk is: er zijn meerdere pluimveehouders die zonder problemen kippen met hele snavels houden.

De fase 2 van bedrijfsbezoeken gaat binnenkort starten. Het is nog mogelijk om hier aan mee te doen, ook indien u niet aan de eerdere bijeenkomsten heeft deelgenomen. Er zijn wel een paar voorwaarden: de andere pluimveehouders komen ook op uw bedrijf kijken, dus u zult bereid moeten zijn advies te geven **aan** anderen en advies te ontvangen **van** anderen. Uiteraard alles op een opbouwende manier. Het belangrijkste is dat u wilt toewerken naar pluimveehouderij met hele snavels op eigen bedrijf en daar ook aanpassingen voor wilt maken, zeker als die duidelijk naar voren komen. Als u mee wilt draaien: geef u voor 1 mei op bij Ron Methorst: 06-23086503

Bedrijfsbezoeken en uitwisseling in Duitsland

Studieclub Noord heeft op 6 juli aanstaande een interessante excursie gepland naar Duitsland met een bezoek aan twee pluimveehouders en een voerfabriek. In de avond zal er met een groep Bioland boeren uit de regio een ontmoeting zijn waarbij alle ruimte is om ervaringen uit te wisselen. Het begint om 15.00 uur in Melle (net voorbij Osnabrück, de A1 volgen, een klein uur over de grens) en duurt tot in de avond waarbij voor het eten wordt gezorgd. Er zijn een beperkt aantal plaatsen beschikbaar voor geïnteresseerden! Indien u interesse heeft om mee te gaan met deze mooie kans op internationale uitwisseling, neem dan contact op met Ron Methorst of Renske Loefs voor meer informatie: 0318-420405

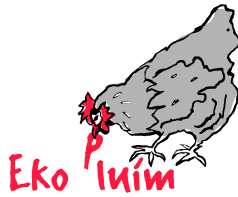
Kengetallen

Vanuit Ekopluijm wordt gewerkt met het programma Albatross om de technische kengetallen op eenduidige wijze te verzamelen en verwerken. Elf Ekopluijm kernbedrijven doen hier aan mee in studieclubverband. Eind 2005 staat de tweede bijeenkomst gepland om de resultaten te vergelijken.

Met Albatross is de afspraak gemaakt dat ook niet kernbedrijven tegen gereduceerd tarief mee kunnen doen. Er is nog plaats voor een aantal bedrijven binnen deze afspraak: dus als je mee wilt draaien reageer snel. Neem contact op met Ron Methorst of Renske Loefs 0318-420405

Gezondheidseffecten van biologisch voer

Tijdens het EKO congres op 31 maart jl. heeft Renée Bergkamp van LNV te kennen gegeven dat LNV met Rabobank en Triodos geld beschikbaar willen stellen voor een onderzoek waarin biologisch en gangbare geteelde producten zullen worden gevoerd aan kippen en waar er naar gezondheidseffecten zal worden gekeken. Het onderzoek zal worden uitgevoerd primair door het Louis Bolk Instituut en in samenwerking met WUR, Rikilt, TNO en nog een aantal buitenlandse partners. Eind 2006 worden de resultaten verwacht. Contactpersonen: Machteld Huber en Ruth Adriaansen (LBI, 0343-523863).
uit het

Bioland Seminar in Duitsland

In maart werd voor de 9^e keer het Bioland Geflügelseminar gehouden met presentaties en werkgroepen over onderwerpen die betrekking hadden op de biologische pluimveehouderij. Er waren ongeveer 100 deelnemers uit Duitsland, Oostenrijk, Zwitserland, Denemarken en Nederland. Hier volgen puntsgewijs de belangrijkste conclusies van de 3-daagse bijeenkomst. Wie meer informatie wil over het betreffende onderwerp, kan een kopie vragen van het verslag van de betreffende presentatie (in het Duits) bij Monique Bestman 0343-523863.

Toekomst biologische pluimveehouderij

Voor de toekomst van de biologische pluimveehouderij zijn twee verschillende scenario's denkbaar. De pessimistische gaat ervan uit dat de sector niet in staat is zijn zwakheden op te lossen en ondertussen ingehaald wordt door gangbaar dat ook steeds extensiever wordt. De optimistische gaat ervan uit dat de kritiekpunten wel opgelost worden en dat bio meer wordt dan een niche-markt, maar dan moet er wel flink aan de ontwikkeling gewerkt worden.

Aardstralen en diergezondheid.

Er is meer tussen hemel en aarde en tal van verstoringen zoals aardstralen, elektrosmog, ionen, schadelijke gassen, schimmels en stof, straling en radio-activiteit kunnen gezondheid en productie van mens en dier beïnvloeden, zonder dat de pluimveehouder zich hiervan bewust is.

Vervuiling van de uitloop met mest

De hoeveelheid fosfaat en stikstof die kippen met hun mest in de uitloop achterlaten, is erg groot en vervuult het grondwater. Over dit onderwerp wordt elders in deze nieuwsbrief uitgebreid bericht.

100% biologisch voer

Proeven met 100% biologisch voer bij leghennen wijzen uit dat de kippen het niet per definitie lekker vinden, dat de lichaamsgewichten achterblijven en dat het voeren van silage, indien niet opgebouwd, kan leiden tot verstopte kroppen.

Dioxine

Dioxine die tegenwoordig in uitloopeieren worden gevonden, kunnen van uiteenlopende bronnen komen. In de jaren 80 waren er nog geen (strengere) regels omtrent dioxines en werd er veel dioxine in het milieu gebracht door bestrijdingsmiddelen, verschillende chloorhoudende chemicaliën, afvalverbranding, verkeer en metaalindustrie. Dioxines die in rivieren of meren terecht waren gekomen, verspreidden zich en kwamen terecht in slib langs de rivieren en op de meerbodems. Op kleinere schaal, maar lokaal wel erg vervuilend, was het verbranden van hout in energiecentrales, particuliere stookplaatsen en

de papierindustrie een bron van dioxines.

Tegenwoordig zijn de regels heel wat strenger. Er gaat dus veel minder het milieu in, maar met wat er nog in de bodem zit, breekt zeer langzaam af. We zitten er dus nog decennia lang mee opgescheept. Van veel plekken is niet bekend wat er aan dioxines in de bodem zit en zal bemonstering van eieren van uitloopkippen wellicht nog meer vervuilde plekken aan het licht brengen. Voor een pluimveehouder die begint met uitloopkippen houden, is het van belang dat hij/zij de geschiedenis van de uitloopbodempodent en in geval van twijfel monsters laat nemen.

Dioxine in eieren kan worden verminderd door het tegengaan van eten van grond, wormen e.a. prooidieren, voeren van 'dioxinebinders' (bijv. klei of algen), geen voedermiddelen met onbekende dioxinegehalten voeren endoor het verwijderen van mogelijke dioxinebronnen zoals stookplaatsen.

Salmonella

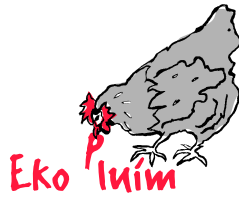
Salmonella-entingen in alternatieve systemen (scharrel en voliëre met en zonder uitloop). Uit onderzoek aan 18 legkoppels die tijdens de opfok geënt waren tegen salmonella, bleek uit mestonderzoek dat 11 koppels positief waren. Bij herhaalde monsternamen, werd de besmetting bij 3 koppels bevestigd (17%), de overige 8 koppels waren negatief. De positieve koppels hadden S. Enteritidis, S. Agona of andere stammen. S. Enteritidis is momenteel de meest aangetoonde salmonella. Uit het onderzoek bleek dat entingen weliswaar belangrijk zijn, maar hooguit als aanvullende maatregel beschouwd mogen worden. Hygiënemaatregelen blijven essentieel.

Oproep kippentunnel

Voor een pluimveebedrijf dat wil uitbreiden zijn wij op zoek naar mensen die ervaring hebben met 'kippentunnels' om kippen naar een uitloop aan de andere kant van de weg te leiden. We horen graag van ervaringen op het gebied van regelgeving, maar ook hoe de tunnel gerealiseerd is en of de kippen hem wilden gebruiken. Reacties naar Monique Bestman, Louis Bolk Instituut, tel 0343-523863.

Droevendaalse Veldhoenders

Vleeskuikens van een langzaam-groeiende lijn scharrelden vorig najaar een deel van hun kostje zelf bijeen op de akkers met tarwestoppel, tarwestoppel/klaver en gras/klaver van het Biologisch Proef- en Leerbedrijf Droevendaal langs de Mansholtlaan in Wageningen. Projectleider dr. René Kwakkel van Wageningen Universiteit hoopte dat deze zichtlocatie, waardoor velen de dieren hebben zien rondlopen rond de karakteristieke stobalen hokken, zou helpen bij de plaatselijke verkoop van de vleeskuikens: dat is alleszins gelukt.

Natuurslager Ruud Keizer uit Wageningen was binnen 2 weken alle 200 kuikens (in delen!) kwijt. Het experiment met de veldhoenders is succesvol verlopen. Overdag liepen de dieren buiten en 's nachts werden ze opgesloten. De veldhoenders zijn het najaar vrijwel ongeschonden doorgekomen. In totaal was er 0.6 % uitval. Er heeft nauwelijks predatie door roofvogels plaatsgevonden. Vossen uit het Binnenveld konden er gelukkig niet bij: de strobalen hokken waren omgeven met kippengaas ('gewapend' stro).

De groei van de dieren was goed op het biologische rantsoen van 45% concentraat ('ochtendvoer') en 55 % hele tarwe ('avondvoer'). Na 12 weken (waarvan 9 weken buiten) hadden de dieren een gemiddeld slachtgewicht van 2.7 kg. Er was weinig verschil in gewicht tussen de 'rijkere' gras/klaver akkers en de 'armere' kale stoppel akkers: blijkbaar had de voergift nog wat minder gekund om de contrasten groter te maken. Uiteraard brengt zo'n alternatief, diervriendelijk houderijsysteem voor vleeskuikens veel werk met zich mee. In de economische evaluatie, die nu wordt uitgevoerd, nemen we die arbeidsinzet uiteraard mee. Dit jaar wordt ook in detail onderzocht wat de gevolgen zijn van de bemesting door de kuikens op de groei van vervolg akkerbouwgewassen. Uit voorlopige resultaten naar de effecten op diergezondheid blijkt dat verschillen in omgevingscondities op de akkers de natuurlijke afweer lijken te beïnvloeden.

Hoeveel zand kan een kip eten?

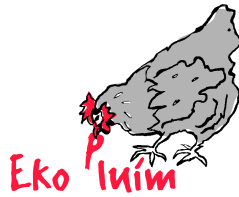
Onderzoekers van de Animal Sciences Group te Lelystad onderzochten hoeveel zand leghennen kunnen eten en welke gevolgen dat heeft voor voeropname, eiproductie, eigewicht en lichaamsgewicht.

De hennen kregen vanaf 31 weken leeftijd gedurende vier weken korrels gevoerd met daarin 0, 10, 20, 25 of 30% zand geperst. De hennen bleken korrels met het hoogste zandpercentage gewoon te eten en kregen dagelijks meer dan 50 gram zand binnen. Ze compenseerden voor de lage voederwaarde door meer te eten. De productie bleef op peil (ook geen windeieren of dubbeldooiers), evenals de nutriënten-conversie. Wat wel opviel, was dat de groep die geen zand kreeg, een slechtere nutriënten-conversie had, waarschijnlijk doordat materiaal zoals kiezel, grit of zand nodig is voor de vertering. Ook viel op dat, naarmate dieren meer zand in het eten kregen, ze minder groeiden. Omdat de proef maar vier weken duurde, kan niet gezegd worden of dit ook zou resulteren in een lager eindgewicht.

De onderzoekers concludeerden dat kippen zonder problemen 50 gram zand per dag kunnen opeten. De proef werd uitgevoerd in het kader van de dioxine-problematiek. Het was tot dusver namelijk niet duidelijk hoeveel grond (drager van dioxine) kippen in een uitloop opeten en welke gevolgen dat had voor de productie.

Hoe milieuvriendelijk is een kippenuitloop?

Biologische landbouw heeft als doelstelling milieuvriendelijk te zijn, maar wat gebeurt er met de ammoniak en mineralen die kippen via mest in de uitloop achterlaten? Onderzoekers van Agrotechnology & Food Innovations (Wageningen Universiteit) hebben metingen gedaan in de uitlopen van twee biologische bedrijven. De ammoniakemissie bleek erg laag in vergelijking met de stal. De mineralenbelasting is bepaald door keutels te tellen, wegen en analyseren en bleek ver boven de norm te liggen, met name voor de eerste 20 m rond de stal. Ingrijpende maatregelen zijn nodig om dit probleem op te lossen. Mineralenbelasting was ook een belangrijk onderwerp op het Bioland Geflügelseminar dat in maart jl. in Duitsland gehouden werd. In Duitsland was onderzoek gedaan in de uitloop van vier vleeskuiken-bedrijven. Er kwamen per ronde meer mineralen in de uitloop dan er met extensieve vegetatie (gras, 2 x gemaaid) uit gehaald kon worden. Fosfaat vormt een groter probleem dan stikstof. Ook werd aangetoond dat zonder maatregelen en zonder vegetatie het fosfaat in het oppervlakte –en grondwater verdween. In een forumdiscussie werden diverse maatregelen genoemd. Een overhangend dak met dakgoot houdt de bodem droog. De mineralen spoelen dan niet uit, maar blijven bovenop liggen. Minimaal één keer per jaar moeten ze wel afgevoerd worden, bijvoorbeeld door afgraven. Een laag van 15-20 cm houtsnippers houdt ook de oppervlakte droog.

De mineralen blijven aan de houtsnippers vastzitten, waardoor ze minder bij het grondwater komen. Ook de houtsnippers moeten minimaal jaarlijks afgevoerd worden. Een proef wees uit dat beschermen van de grasmat met gaas leidde tot groen bij de stal, ook met als gevolg minder uitspoeling en minder plassen. Echter, deze toepassing is nog erg duur (in de proef: € 20-30 per m²). Verspreiden van de kippen leidt tot een gelijkmatigere verdeling van de mest over de uitloop. Dit kan worden bereikt met plantaardige en/of kunstmatige beschutting. Vanuit Denemarken werden ideeën geopperd van schelpen of stro direct rond de stal, welke ook jaarlijks vervangen moeten worden. Het Louis Bolk Instituut had een bijdrage aan de forumdiscussie over de combinatie van wisselweide met telen van een groenbemester, bijvoorbeeld grasklaver, in dat deel van de uitloop dat in rust is. Wanneer die kans krijgt om goed te groeien, kan dit veel fosfaat uit de bodem halen. Klaver brengt weliswaar stikstof in de bodem, maar die doet het gras beter groeien, waardoor per saldo meer fosfaat wordt afgevoerd. Voorwaarde voor daadwerkelijk afvoeren van de mineralen is dat het gewas geoogst en afgevoerd wordt. Andere manieren om de uitloop enigszins schoon te houden, zijn drainage (water wel opvangen om te zuiveren of af te voeren),

nesten, kan het gedrag nog gedetailleerder worden geregistreerd. Van de 70 hennen in deze proef waren er gemiddeld 50 (72%) gelijktijdig buiten. Ze wisselden veelvuldig binnen en buiten af. Spitsuren waren 's morgens het eerste uur nadat de deur open ging en 's middags een uur voordat alle kippen naar binnen gingen.

Agenda

8 juni **Demodag Eigen voer**

mogelijkheden eigen voerverbouw voor biologische pluimveehouderij.

Plaats: Slingenbergh te Ane Overijssel

Tijd: vanaf 13.30 uur

eventueel gecombineerd met folie onder de bodem. Mobile huisvesting werd genoemd om de mineralenbelasting beter te spreiden. Tenslotte opperde een Nederlandse pluimveehouder het idee van een rietfilter in de uitloop. Riet staat bekend om zijn vermogen om veel mineralen op te nemen. Het tegengaan van de mineralenbelasting is ongetwijfeld onderwerp van toekomstig onderzoek, zowel in Nederland als in het buitenland.

Elektronisch huisarrest voor kippen?

Om een methode voor toekomstig gedragsonderzoek aan uitloopkippen te ontwikkelen, hebben onderzoekers van het Wageningse Agrotechnology & Food Innovations onderzoek gedaan op een praktijkbedrijf. Alle kippen in een groep van 70 dieren werden voorzien van een zg. transponder om één van de poten. In de uitloopopening werd een ontvanger geplaatst. Elke keer als een kip naar binnen of buiten bewoog, werd dit geregistreerd. De kippen 'ontsnaptten' aan de registratie door over de ontvanger te vliegen (ipv lopen) en wanneer ze zich sneller bewogen dan 2.2 km/uur (11% van de gevallen). De onderzoekers concludeerden dat met enige aanpassing deze methode geschikt is voor toekomstig onderzoek, bijvoorbeeld naar effecten van veranderingen in de uitloop. Door de apparatuur te plaatsen bij eten, drinken en de